

”וְדֹרֶשׁ מֵאַרְמֵי אוֹבֵד אָבִי עַד שְׂיִגְמֹר כָּל הַפְּרָשָׁה”: הצעה למדרש חדש

ד”ר אסף רוזן-צבי, ניסן תשפ”ו

[א] אַרְמֵי אֲבֹד אָבִי וַיֵּרֶד מִצְרַיִם וַיִּגְר שָׁם בְּמַתִּי מֵעַט וַיְהִי שָׁם לְגוֹי גָדוֹל עֲצוּם וָרֵב.

צא ולמד מאברהם אבינו שארמי היה, שנאמר: **אַרְמֵי אוֹבֵד אָבִי** - אובד וגולה מארץ ארם, שהנחיל לבניו חסד ואמת, צדקה ומשפט, שנאמר: **”חֶסֶד לְאַבְרָהָם”** (מיכה ז, כ) ואומר: **”חִלְלָה לָךְ הַשֹּׁפֵט כָּל הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט”** (בראשית יח, כה).

וַיֵּרֶד מִצְרַיִם וַיִּגְר שָׁם - כָּמָה שנאמר: **”כְּאֶזְרַח מִכֶּם יִהְיֶה לְכֶם הַגֵּר הַגֵּר אֶתְכֶם וְאֶהְבֶּתְ לּוֹ כְּמוֹךְ כִּי גֵרִים הָיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם”** (ויקרא יט, לג-לד), ונאמר: **”וְכִי יִגְוֹר אֶתְךָ גֵר וַעֲשֵׂה פֶסַח לֵה”** (שמות יב, מח). אברהם קרא עצמו גר, שנאמר: **”גֵר וְתוֹשֵׁב אֲנִי עִמָּכֶם”** (בראשית כג, ד) ודוד קרא עצמו גר, שנאמר **”גֵר אֲנִי בְּאֶרֶץ”** (תהלים קיט, יט). מלמד שמצוה להחיותו ולנהוג עמו בדרך ארץ וגמילות חסדים בישראל.

בְּמַתִּי מֵעַט - כָּמָה שנאמר: **”לֹא מִרְבֵּכֶם מִכָּל הָעַמִּים חָשַׁק ה' בְּכֶם וַיִּבְחַר בְּכֶם כִּי אֶתֶם הַמֵּעַט מִכָּל הָעַמִּים”** (דברים ז, ז) - שאתם ממעטין עצמכם לפני.

וַיְהִי שָׁם לְגוֹי - מלמד שהיו ישראל מצוינים שם בזכות מעשיהם, שנאמר: **”וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מִמְלַכֹת כְּהֵנִים וְגוֹי קְדוֹשׁ”** (שמות יט, ו) ואומר: **”וְאַנְשֵׁי קְדוֹשׁ תִּהְיוּ לִי”** (שמות כב, ל) - בשאתם קדושים הרי אתם שלי.

גָּדוֹל, עֲצוּם וָרֵב - כָּמָה שנאמר: **”רַבְּבָה כְּצֶמַח הַשֹּׁדֶה נִתְתִּיף”**, **”וְאֶעֱבֹר עָלֶיךָ וְאֶרְאֶה מִתְבוֹסֶסֶת בְּדַמֶּיךָ, וְאֶמַר לְךָ בְּדַמֶּיךָ חַיִּי, וְאֶמַר לְךָ בְּדַמֶּיךָ חַיִּי”** (יחזקאל טז, ו-ז) - שיחיה בהם, ולא שימות בהם, שנאמר **”אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶתֶם הָאֲדָם וְחַי בָּהֶם”** (ויקרא יח, ה). מלמד שאין משפטי התורה נקמה בעולם, אלא רחמים וחסד ושלום בעולם. נאמר **”הָאָדָם”**, ולא **”כְּהֵנִים וְלִוִּים וְיִשְׂרָאֵלִים”** - הא למדת שאפילו גוי ועושה את התורה הרי הוא ככהן גדול. **”בְּדַמֶּיךָ חַיִּי”** - והלא אין דם אלא מיתה, שנאמר: **”שִׁפְךָ דָם הָאֲדָם”** (בראשית ט, ו), ומה תלמוד לומר **”בְּדַמֶּיךָ חַיִּי”**? אלא אין הדבר תלוי אלא בך, כמה שנאמר: **”הַחַיִּים וְהַמְּוֹת נִתְתִּי לְפָנֶיךָ הַבְּרִכָּה וְהַקְּלָלָה, וּבְחַרְפְּ בְּחַיִּים”** (דברים ל, יט).



[ב] וַיִּרְעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרִים וַיַּעֲנוּנוּ, וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה.

וַיִּרְעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרִים וַיַּעֲנוּנוּ - כִּמָּה שְׁנָאֵמַר: "וְכַאֲשֶׁר יַעֲנוּ אֹתוֹ בֶּן יִרְבֵּה וְכֵן יִפְרֹץ" (שמות א, יב) - מלמד שאין הכח מביא לידי ישועה. משלו משל, למה הדבר דומה? לכותש זיתים בבית הבד - מה זית זה אין מוציא שמנו אלא על ידי כתישה, אף בני אדם אין מתחזקין אלא על ידי יסורין.

וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה - כִּמָּה שְׁנָאֵמַר: "וַיַּעֲבֹדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֶךְ" (שמות א, יג), וכנגדו כתיב: "לא תרדה בו בפרך ויראת מאלהיך" (ויקרא כה, מו) - מלמד שיהיה אדם רחמן ורודף צדק ולא יכביד עולו על עבדו ולא יצר לו.

[ג] וַנִּצְעַק אֶל ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, וַיִּשְׁמַע ה' אֶת קִלְנוּ, וַיִּרְא אֶת עֲנִינוּ וְאֶת עֲמַלְנוּ וְאֶת לַחֲצֵנוּ.

וַנִּצְעַק אֶל ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וַיִּשְׁמַע ה' אֶת קִלְנוּ - כִּמָּה שְׁנָאֵמַר: "וַיִּאֲנְחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבוּדָה וַיִּזְעָקוּ, וַתַּעַל שׁוֹעַתָּם אֶל הָאֱלֹהִים מִן הָעֲבֹדָה" (שמות ב, כג). מלמד שחייב אדם לזעוק ולמחות על כל צרה.

וַיִּרְא אֶת עֲנִינוּ - זו צניעות ודרך ארץ, כִּמָּה שְׁנָאֵמַר: "בְּחִרְתִּיךָ בְּבוֹר עֲנִי" (ישעיהו מח, י) - מלמד שחזר הקב"ה על כל מדות טובות ליתן לישראל ולא מצא אלא עניות. ונאמר "וַיִּרְא אֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּדַע אֱלֹהִים" (שמות ב, כה) ואין ידיעה אלא דרך ארץ וצדק, כמה שנאמר לאברהם: "כִּי יִדְעִיתוּ לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְוֶה אֶת־בְּנָיו וְאֶת־בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דְרָךְ ה' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט" (בראשית יח, יט).

וְאֶת עֲמַלְנוּ וְאֶת לַחֲצֵנוּ - זו אונאת דברים, כִּמָּה שְׁנָאֵמַר: "וְגַר לֹא תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצֵנוּ כִּי גֵרִים הֵייתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם" (שמות כב, כ). מכאן אמרו: אם הוא בן גרים, לא יאמר לו זכור מעשה אבותיך (משנה ב"מ ד, י).



[ד] וַיֹּצֵאנוּ ה' מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֶרַע נְטוּיָה, וּבְמַרְאֵ גָדֹל, וּבְאִתּוֹת וּבְמִפְתָּיִם.

וַיֹּצֵאנוּ ה' מִמִּצְרַיִם - לא על ידי מלאך, ולא על ידי שרף, ולא על ידי שליח, שנאמר: "וְעַבְרְתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה, וְהִפִּיתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם" (שמות יב, יב) - הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו. וכל כך למה? כדי להרחיק את ישראל מן הנקמה. הוזהרו ישראל שלא יצאו מפתח ביתם "וְלֹא יְהִי בְכֶם נֶגֶף לְמִשְׁחִית בְּהִלְכְּתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם" (שם יג) - שלא יהיה בכם כח המשחית - שלא ליתן רשות למשחית שבכם, שהרי משניתן לו רשות שוב לא יבחין בין צדיק לרשע.

בְּיַד חֲזָקָה - זו אהבת ה', כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי מֵאַהֲבַת ה' אֶתְכֶם וּמִשְׁמֵרוֹ אֶת הַשְּׂבָעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם הוֹצִיא ה' אֶתְכֶם בְּיַד חֲזָקָה" (דברים ז, ח).

וּבְזֶרַע נְטוּיָה - זה השלום, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי כֹה אָמַר ה' הִנְנִי נֹטֶה אֵלַיָּהּ כְּנֹהֵר שְׁלוֹם" (ישעיהו סו, יב). דבר אחר: זו מידת החסד, שנאמר: "הִטִּי נָא כַּדָּף וְאַשְׁתָּה" (בראשית כד, יד) ואומר: "וַיֵּט אֵלָיו חֶסֶד" (בראשית לט, כא).

וּבְמַרְאֵ גָדֹל - זו יראת שמים, שנאמר "וַיֹּאמֶר לְאָדָם: 'הֵן יִרְאֵת ה' הִיא חֲכָמָה, וְסוּר מִרְעַ בִּינָה'" (איוב כח, כח). בוא וראה כמה חביבה יראת שמים, שאינה מבדילה בין ישראל לאומות העולם, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: "הִירָא אֶת דְּבַר ה' מֵעַבְדֵי פְרַעֲהַ הַנִּיס אֶת עַבְדָּיו וְאֶת מְקַנְהוֹ אֶל הַבְּתָיִם" (שמות ט, ב).

וּבְאִתּוֹת - זו אחוה בין ישראל לעמים לעתיד לבוא, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: "לְקַבֵּץ אֶת כָּל הַגּוֹיִם וְהַלְשִׁנוֹת וּבָאוּ וַיִּרְאוּ אֶת כְּבוֹדֵי. וְשִׁמְתִי בָהֶם אוֹת" (ישעיהו סו, יח).

וּבְמִפְתָּיִם - אלו אנשי מופת, שרואים איש את רעהו וחומלים זה על זה, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: "אַתָּה וְרַעֲיָהּ הַיִּשְׁבִּיִּים לְפָנַיָּךְ כִּי אֲנִשִּׁי מוֹפֵת הָמָּה" (זכריה ג, ח).



לדברי מבוא ולמקורות המדרש:

yashar-magazine.co.il/post/haggadah-midrash

